

RAPORT INTERIMAR
15 Ianuarie – 04 Februarie 2019

08 Februarie 2019

I. REZUMAT

- Alegerile Parlamentare din 24 Februarie vor fi primele organizate în baza noului sistem electoral mixt prin care 50 de deputați vor fi aleși în baza listelor proporționale închise de partid în cadrul unei singure circumscripții la nivel național și 51 de deputați în circumscripții uninominale în baza sistemului majoritar simplu. BIDDO și Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) au exprimat îngrijorări privind lipsa dezbaterilor și consultărilor inclusive la nivelul societății civile în procesul de tranziție la sistemul electoral mixt și pentru că acest subiect a polarizat opinia publică și nu a obținut un consens larg.
- În 2017 au fost operate modificări majore la Codul electoral pentru a reflecta noul sistem electoral, a îmbunătăți anumite aspecte legate de finanțare și a introduce alte schimbări. Până acum, BIDDO MOA a constatat existența unor ambiguități în legislație care lasă loc pentru interpretări.
- Trei niveluri ale administrației electorale răspund de organizarea alegerilor: Comisia Electorală Centrală (CEC), 51 Consilii Electorale de Circumscripție Electorală (CECE) și 2,143 Birouri Electorale de Circumscripție (BEC). CEC a creat 125 secții de votare în 37 de țări pentru votare în afara țării și a deschis 47 secții de votare pe teritoriul subordonat/controlat de guvern pentru alegătorii din Transnistria. Până acum, ședințele CEC și CECE sunt libere pentru observatori, iar deciziile luate au fost publicate online. CEC desfășoară un program major de formare destinat funcționarilor publici implicați în procesul electoral și altor actori interesați, inclusiv în vederea asigurării respectării dreptului de vot al persoanelor cu dizabilități, precum și o campanie de informare a alegătorilor axată pe particularitățile noului sistem electoral.
- Cetățenii care până la data desfășurării alegerilor au atins vârsta de 18 ani sunt eligibili pentru a vota, cu excepția celor cărora le-a fost revocat dreptul de vot prin decizie judecătorească. În conformitate cu recomandările anterioare ale BIDDO, în Octombrie 2018 Curtea Constituțională a declarat neconstituțională pierderea automata a dreptului de vot de către persoanele cu dizabilități declarate incapabile de către o instanță judecătorească. Aproximativ 2.810.000 de alegători sunt incluși pe lista principală a alegătorilor. Alegătorii fără domiciliu sau reședință, precum și alegătorii din Transnistria, vor fi incluși într-o listă suplimentară a alegătorilor în ziua alegerilor.
- CEC a înregistrat 14 partide politice și un bloc electoral pentru circumscripția națională, cu un total de 629 candidați. CECE-urile au înregistrat pentru circumscripțiile uninominale 321 candidați, inclusiv 57 independenți. De asemenea, CECE-urile au respins cererilor a 37 candidați din cauza numărului insuficient de semnături valabile colectat.
- Campania electorală a demarat oficial la 25 ianuarie, cu 30 zile înainte de ziua alegerilor. Campania este în plină desfășurare în întreaga țară, desfășurată în mare parte prin intermediul panourilor publicitare, din ușă în ușă și prin publicitate în sursele de mass-media tradițională și în rețelele de socializare. Cele mai vizibile campanii sunt desfășurate de către Partidul Democrat din Moldova, Blocul ACUM și Partidul Socialiștilor al Republicii Moldova, și s-au axat pe problemele sociale și economice, precum crearea locurilor de muncă, pensii și combaterea corupției, dar și pe obiective de politică externă.

- Peisajul media este divers, însă concentrarea proprietății asupra media rămâne o problemă. Influența exercitată de forțe politice și economice poate limita diversitatea opiniilor în mass-media. Regulamentul CEC cu privire la reflectarea campaniilor electorale în mass-media impune tuturor difuzorilor media să prezinte informațiile într-un mod echitabil, echilibrat și imparțial. Consiliul Audiovizualului monitorizează respectarea acestor prevederi și soluționează plângerile ce țin de mass media; până la momentul de față, consiliul a primit cinci plângeri și a emis două avertismente pentru două canale TV. La 25 ianuarie, BIDDO MOA a demarat procesul de monitorizare cantitativă și calitativă a reflectării campaniei electorale în baza unui eșantion de canale mass-media.
- Modificările recente ale legislației privind finanțarea campaniilor electorale au redus plafonul legal al donațiilor, au interzis utilizarea fondurilor, cu excepția celor care provin din fondul campaniei electorale și au introdus obligativitatea raportării donațiilor de bunuri sau servicii de la voluntari. Legea prevede obligativitatea prezentării rapoartelor periodice cu privire la sursele de venituri și cheltuieli înainte de ziua alegerilor. CEC este responsabilă de monitorizarea finanțării campaniilor electorale și publică săptămânal pe pagina sa de internet rapoartele financiare ale candidați. CEC a informat BIDDO MOA că, din cauza insuficienței de personal, poate verifica corectitudinea datelor din aceste rapoarte și poate examina fiecare caz doar ca răspuns la plângerile primite.
- Minoritățile naționale reprezintă circa 25 la sută din populație, cu ucrainenii, rușii, gagauzii, bulgarii și romii fiind cei mai numeroși. Codul electoral nu prevede măsuri speciale care să asiste și să faciliteze reprezentarea minorităților naționale. În timpul delimitării circumscripțiilor, au fost create trei circumscripții electorale în care minoritățile naționale formează majoritatea.
- CEC a recepționat 47 plângeri, majoritatea referitoare la înregistrarea candidaților. Curtea Constituțională a respins două contestații ale deciziei CEC referitoare la deschiderea secțiilor de votare peste hotarele țării și la identificarea cerințelor pentru alegătorii din diasporă.
- Codul electoral prevede monitorizarea întregului proces electoral de către organizații internaționale și ale societății civile, precum și de către reprezentanți ai candidaților electorali. Până la 4 februarie, CEC înregistrase 1,521 cetățeni și 261 observatori internaționali.

II. INTRODUCERE

Urmare a invitației parvenite de la autoritățile Republicii Moldova și în baza recomandărilor formulate în raportul Misiunii de Evaluare a Necesităților, care a avut loc în perioada 18-22 iunie 2018, Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (BIDDO) a demarat la 15 ianuarie Misiunea de Observare a Alegerilor (MOA) pentru a observa alegerile parlamentare din 24 februarie.¹ MOA, condusă de Matyas Eörsi, este compusă din 13 experți cu sediul în Chișinău și 28 observatori pe termen lung, distribuiți în toată țara începând cu 23 ianuarie. Experții misiunii provin din 25 state participante ale OSCE. Țările participante au fost solicitate să trimită 200 observatori pe termen scurt care vor observa procedurile din ziua alegerilor.

III. CADRUL ȘI CONTEXTUL POLITIC

La 24 februarie 2019, vor avea loc primele alegeri parlamentare organizate în baza noului sistem electoral mixt conform căruia 50 de deputați vor fi aleși în baza listelor proporționale închise în cadrul unei singure circumscripții naționale și 51 de deputați vor fi aleși în circumscripții uninominale conform sistemului majoritar simplu.

¹ [A se vedea rapoartele precedente al BIDDO privind alegerile din Republica Moldova.](#)

Cinci partide politice au trecut pragul electoral în ultimele alegeri parlamentare din noiembrie 2014.² De atunci, distribuția mandatelor în Parlament s-a schimbat din cauză că unii legiuitori și-au schimbat afilierea de partid sau au devenit independenți. Această “migrație a deputaților” a dus la situația în care Partidul Democrat din Moldova (PDM), care s-a plasat pe locul patru în cadrul alegerilor parlamentare cu 19 mandate, a devenit partidul de guvernare cu 42 mandate parlamentare.³

Unii interlocutori ai BIDDO MOA au afirmat că alegerile au loc pe un fundal dominat de performanța economică slabă a țării și creșterii lipsei de încredere în instituțiile statului. Anularea de către instanța de judecată a rezultatelor alegerilor anticipate pentru primăria Chișinău organizate în 2018 a accentuat și mai mult această lipsă de încredere.⁴ De asemenea, la inițiativa PDM se va ține în ziua alegerilor și un referendum consultativ. Cetățenii vor fi chemați să răspundă la două întrebări: dacă numărul parlamentarilor trebuie redus de la 101 la 61, precum și dacă ar trebui să existe posibilitatea revocării mandatelor deputaților care nu-și îndeplinesc îndatoririle în mod corespunzător. BIDDO MOA monitorizează desfășurarea referendumului consultativ doar în măsura în care acesta afectează derularea alegerilor parlamentare.

IV. CADRUL LEGAL ȘI SISTEMUL ELECTORAL

Constituția și Codul electoral, completate de alte legi precum și de regulamentele și deciziile Comisiei Electorale Centrale (CEC), reglementează desfășurarea alegerilor.⁵ Până acum, BIDDO MOA a constatat existența unor ambiguități în legislația în vigoare care lasă loc pentru interpretări.⁶

Modificările majore operate la Codul Electoral în 2017 au schimbat sistemul electoral de la un sistem proporțional la unul mixt, și a îmbunătățit prevederile legale privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale. BIDDO și Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) recunosc dreptul suveran al Republicii Moldova de a decide în privința sistemului electoral, dar își exprimă îngrijorarea privind lipsa unor dezbateri și consultări inclusive cu societatea civilă în timpul tranziției la un sistem electoral mixt și întrucât acest subiect a polarizat opinia publică și nu a atins un consens larg.⁷ Modificările au cerut instituirea unei comisii ad hoc care să traseze limitele celor 51 circumscripții uninominale.⁸ De asemenea, în conformitate cu recomandările anterioare ale BIDDO, modificările respective au eliminat cerința privind rata minimă de participare la vot, o treime din numărul alegătorilor înregistrați, pentru ca alegerile să fie declarate valide.

Totuși, unele din recomandările anterioare ale BIDDO și Consiliului Europei nu au fost pe deplin implementate. Acestea se referă la pragurile relativ înalte pentru mandatele obținute în baza listelor proporționale, revizuirea periodică a limitelor circumscripțiilor, alegătorii neputând semna pentru mai mult de un candidat, concentrarea proprietății asupra mijloacelor de informare în masă, lipsa femeilor

² Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) – 25 mandate; Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM) – 23 mandate; Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) – 21 mandate; Partidul Democrat din Moldova (PDM) – 19 mandate; și Partidul Liberal (PL) – 13 mandate.

³ Alte mandate la momentul de față sunt distribuite în felul următor: PSRM – 24, PL – 9, Partidul Popular European din Moldova (PPEM) – 9, PCRM – 6, PLDM – 5, deputați neafiliați politic – 6.

⁴ Curtea de judecată Chișinău a sectorului Centru a invalidat rezultatele alegerilor locale pentru ocuparea funcției de primar al municipiului Chișinău întrucât ambii candidați au încălcat restricția privind neangajarea în activități de agitație electorală în ziua alegerilor, organizând campanii ”Ieși și votează” pe rețelele de socializare în ziua alegerilor.

⁵ Alte legi includ Legea cu privire la activitatea partidelor politice, Legea privind întrunirile, Codul audiovizualului, precum și capitole relevante din Codurile Penal, Civil și Contravențional.

⁶ Cum ar fi: colectarea semnăturilor și procedeele de verificare, precum și competența în examinarea plângerilor împotriva candidaților.

⁷ A se vedea Opiniile comune ale Comisiei de la Veneția și BIDDO din [iunie 2017](#), [decembrie 2017](#) și [martie 2018](#) cu privire la amendamente.

⁸ Partidele de opoziție și unele organizații ale societății civile au boicotat activitatea comisiei.

candidat în poziții eligibile și termene întârziate pentru retragerea candidaților, fapt ce permite înlocuirea candidaților în perioada imediat premergătoare zilei alegerilor.⁹

V. ADMINISTRAȚIA ELECTORALĂ

Trei niveluri de administrație electorală sunt responsabile pentru organizarea alegerilor: CEC, 51 Consilii Electorale de Circumscripție Electorală (CECE) și 2,143 Birouri Electorale de Circumscripție (BEC).¹⁰ CEC este un organ permanent cu un mandat de cinci ani și este format din nouă membri: unul numit de către Președintele și ceilalți de către Parlament, cu reprezentarea proporțională a majorității și opoziției. Doi membri ai CEC, președintele și vicepreședintele, sunt femei.

CEC numește CECE-uri pentru fiecare circumscripție uninominală.¹¹ Un CECE are între 7 și 11 membri.¹² Instanțele de judecată și consiliile locale desemnează câte doi membri în cadrul CECE. CECE instituie BEC, care la rândul lor sunt compuse din 5 - 11 membri, inclusiv 3 nominalizați de către consiliile locale. Fiecare partid politic are dreptul să nominalizeze câte un membru pentru fiecare CECE și BEC. Membrii CECE și BEC aleg președintele, vicepreședintele și secretarul din rândul lor.¹³ Conform CEC, femeile reprezintă circa 56 la sută din membrii CECE și 41 la sută dintre președinții acestora.

Până în prezent, CEC și CECE-urile au organizat periodic ședințe la care observatorii acreditați și reprezentanții mass-media au avut acces liber. Sesiunile CEC sunt transmise în direct pe site-ul CEC și pe rețelele de socializare. Deciziile CEC și ale CECE-urilor sunt disponibile pe site-ul CEC.

CEC și Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral organizează programe intensive de formare destinate funcționarilor publici electorali și altor părți interesate, inclusiv reprezentanților partidelor politice și observatorilor. Funcționarii electorali sunt instruiți cu privire la asigurarea drepturilor la vot ale persoanelor cu dizabilități. Secțiunile de votare trebuie să fie ușor accesibile și echipate cu cabine speciale de vot, lupă și buletine de vot speciale. Ședințele de instruire la care au asistat reprezentanți ai BIDDO MOA au fost informative și bine organizate. În plus, a fost demarată o campanie de informare cu spoturi informative tematice care se axează pe particularitățile noului sistem electoral și care include și o platformă-web specială, spoturi informative rulate la TV și radio, fluturașe, broșuri și panouri informative.

Pentru cele două circumscripții uninominale create pentru alegătorii din Transnistria, CEC a desemnat 47 secții de votare separate amplasate pe teritoriul controlat de către guvern. La 19 ianuarie, CEC a instituit 125 secții de votare în 37 țări pentru alegătorii aflați peste hotarele țării, în baza unei propuneri de la guvern. Două partide politice au contestat fără succes în instanța de judecată decizia CEC, susținând că guvernul nu a respectat criteriile legale pentru crearea secțiilor de votare (SV) peste hotarele țării.¹⁴

⁹ Pragul pentru a accede în parlament pentru partidele politice este șase procente, iar pentru blocurile electorale a fost recent redus de la nouă la opt procente.

¹⁰ Fiecare secție de votare are de la 30 până la 3.000 alegători.

¹¹ CECE-urile au fost create la 21 decembrie 2018, cu cinci zile înainte de termenul limită legal pentru a demara înregistrarea candidaților pentru circumscripțiile uninominale în perioada prevăzută de Codul Electoral.

¹² În orice caz, numărul membrilor trebuie să fie impar.

¹³ Președinții birourilor electorale ale secțiilor de votare deschise peste hotare sunt numiți de către șeful misiunii diplomatice sau consulare sau de către personalul altor instituții din cadrul unității diplomatice.

¹⁴ A se vedea capitolul *Plângeri și Contestații* pentru informații suplimentare referitor la acest caz.

VI. ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR

Republica Moldova are un sistem pasiv de înregistrare a alegătorilor. Cetățenii care au atins până în ziua alegerilor vârsta de 18 ani sunt eligibili de a vota, cu excepția celor lipsiți de dreptul la vot prin hotărârea definitivă a instanței de judecată. În conformitate cu recomandările anterioare ale BIDDO, în Octombrie 2018 Curtea Constituțională a declarat neconstituțională pierderea automată a dreptului de vot de către persoanele cu dizabilități declarate incapabile de către o instanță judecătorească.¹⁵ CEC are obligația de a menține Registrul de Stat al Alegătorilor care este întocmit în baza informațiilor obținute din Registrul de Stat al populației oferit de Agenția de Servicii Publice.¹⁶

Conform CEC, 2.810.303 alegători sunt incluși în lista de bază a alegătorilor în funcție de adresa lor de domiciliu sau reședință.¹⁷ Alegătorii fără domiciliu sau viză de reședință sau din Transnistria nu sunt incluși în lista de bază a alegătorilor și vor fi incluși în lista electorală suplimentară în ziua alegerilor.¹⁸ De asemenea, alegătorii vor putea cere eliberarea unui certificat pentru drept de vot în absență pentru a putea vota într-o altă localitate decât cea de reședință.¹⁹ Alegătorii din diasporă vor vota prin prezentarea pașaportului valabil. CEC estimează că aproximativ 58.000 alegători aflați peste hotare au pașapoarte ale căror valabilitate a expirat și trebuie să își reînnoiască actele înainte de ziua alegerilor pentru a se putea prezenta la urna de vot.²⁰

Listele alegătorilor trebuie să fie afișate în secțiile de votare nu mai târziu de 3 Februarie pentru a putea fi văzute de cetățeni. De asemenea, alegătorii își pot verifica online înregistrarea, precum și adresa secției de votare la care au fost arondați. Alegătorii pot cere corectarea informațiilor lor personale nu mai târziu de 23 februarie și să prezinte plângeri la BEC, care trebuie să le examineze în 24 de ore. Până la momentul de față, interlocutorii BIDDO MOA nu au semnalat îngrijorări majore privitor la exactitatea listelor alegătorilor.

VII. DESEMNAREA ȘI ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR

În cadrul circumscripției naționale, cetățenii pot participa la alegeri în calitate de candidați pe liste închise de partid sau bloc electoral, dar nu independent. În cadrul circumscripțiilor uninominale, cetățenii pot participa în calitate de candidați atât din partea partidelor politice sau ca independenți. CEC este responsabilă pentru înregistrarea candidaților pentru circumscripția națională, iar CECE-urile de înregistrarea candidaților în cadrul circumscripțiilor uninominale.

Toate cele 14 partide politice și un bloc electoral care au depus cereri de înregistrare au fost înregistrate de către CEC. Toți candidații electorali au respectat cerința privind cota de cel puțin 40% de candidați femei pe listele naționale, însă pe listele uninominale candidații de gen masculin sunt într-un număr majoritar. În total, sunt 629 candidați pe listele naționale, inclusiv 263 femei, însă doar 48 dintre acestea se află în primele 10 locuri în listele de candidați.²¹

¹⁵ Alegători încarcerați și condamnați au dreptul să voteze.

¹⁶ Conform CEC, circa 3.271.400 alegători sunt înregistrați în Registrul de Stat al Alegătorilor, inclusiv 230.200 alegători fără domiciliu sau viză de reședință și 230.600 alegători din Transnistria.

¹⁷ Alegătorii care au atât viză de domiciliu, cât și de reședință sunt înregistrați în baza vizei de reședință.

¹⁸ Alegătorii fără domiciliu sau viză de reședință pot vota la orice secție de votare din țară, însă doar pentru listele naționale sau la secțiile de votare deschise peste hotare.

¹⁹ În cazul în care un astfel de certificat este eliberat în afara circumscripției uninominale al alegătorului, alegătorul poate vota doar pe listele naționale.

²⁰ A se vedea capitolul *Plângeri și Contestații* pentru informații suplimentare despre contestația respinsă cu privire la documentele de identitate cu termen de valabilitate expirat.

²¹ Doisprezece candidați nominalizați au fost respinși de pe listele naționale întrucât nu au prezentat documente corecte sau nu s-au prezentat personal, după cum este prevăzut.

CECE-urile au înregistrat 321 candidați pentru circumscripțiile uninominale, dintre care 57 sunt independenți și 67 sunt femei.²² Candidații de gen masculin în cadrul circumscripțiilor uninominale au trebuit să colecteze între 500 și 1.000 semnături de la alegători eligibili pentru susținerea candidaturii lor, iar candidații de gen feminin între 250 și 500 semnături²³. Unii interlocutori ai BIDDO MOA au afirmat că cerințele de colectare a semnăturilor sunt prea detaliate, abundă în termeni tehnici, și sunt oarecum greu de îndeplinit, mai ales pentru candidații independenți.

De asemenea, din cauza lipsei de claritate a unor prevederi privind colectarea semnăturilor, CECE au avut abordări diferite în procesul de validare a semnăturilor colectate.²⁴ Odată ce candidații depun listele cu semnături nu mai există vreo posibilitate pentru a le corecta. Treizeci și șapte cereri parvenite de la candidați care concurează în cadrul circumscripțiilor uninominale au fost respinse de către CECEuri din cauza numărului insuficient de semnături valabile pentru susținerea candidaturilor lor.

Partidele politice/blocurile electorale pot să-și modifice listele de candidați până la data de 10 februarie, iar candidații se pot retrage din cursa electorală cel târziu cu șapte zile înainte de ziua alegerilor. Candidații din cadrul circumscripțiilor uninominale nu pot fi înlocuiți.

Aceste alegeri sunt primele în care candidații trebuie să obțină certificate de integritate, care pot conține informații privitoare la deciziile finale ale curților de judecată care interzic deținerea unei funcții publice. Interlocutorii BIDDO MOA nu au exprimat îngrijorări majore privind procesul de obținere și eliberare a certificatelor de integritate și nici un candidat nu a fost respins ca urmare a aplicării acestei noi cerințe.

VIII. MEDIUL ELECTORAL

Campania electorală a demarat în mod oficial la 25 ianuarie, cu 30 zile înainte de ziua alegerilor. Amendamentele operate la Codul electoral în 2018 au eliminat restricția privind desfășurarea agitației electorale în ziua alegerilor. Totuși, agitația electorală în ziua alegerilor este interzisă în incinta și la intrarea în secțiile de votare.²⁵ Câteva partide politice au depus contestații la CEC acuzând unii candidați de desfășurarea agitației electorale înainte de termenul stabilit.²⁶ Un număr de interlocutori ai BIDDO MOA au sugerat că PDM ar fi obținut un avantaj în alegeri întrucât panourile lor publicitare în sprijinul referendumului consultativ, ridicate înainte de începerea oficială a campaniei electorale, au prezentat lista lor de candidați pentru circumscripțiile naționale și uninominale.

La 25 ianuarie, PDM, PSRM și Blocul ACUM (blocul alcătuit din Partidul Acțiune și Solidaritate și Platforma DA) au lansat campaniile lor electorale prin organizarea unor mitinguri în capitală.²⁷ De asemenea, candidații pentru circumscripțiile uninominale au organizat evenimente similare în circumscripțiile lor.²⁸ Campania electorală este vizibilă în întreaga țară, fiind în mare parte desfășurată prin intermediul panourilor publicitare, din ușă în ușă, și postarea de materiale publicitare în mass-media tradițională și în rețelele de socializare. PDM, Blocul ACUM, PSRM și Partidul Șor

²² Cel mai mare număr de candidați înregistrați pe o circumscripție uninominală este 13 și cel mai mic este 3.

²³ Noile amendamente prevăd cerințe speciale și plafoane mai mici pentru colectarea semnăturilor pentru candidații femei.

²⁴ Codul Electoral și Regulamentul CEC cu privire la Colectarea și Verificarea Semnăturilor nu oferă un răspuns clar la întrebarea dacă o semnătură într-o altă limbă decât cea oficială este validă, nici nu este clar dacă colectarea semnăturilor poate fi efectuată la o locație centralizată nu neapărat prin vizite la domiciliul alegătorilor; aceste aspecte au trebuit să fie clarificate prin decizii ale CEC după ce CECE-urile au respins unele astfel de semnături.

²⁵ Noțiunea de "intrare" în secția de votare urmează a fi clarificată.

²⁶ PDM a acuzat Blocul ACUM, iar PCRM a acuzat PSRM de începerea agitației electorale înainte de termenul stabilit. CEC a respins ambele plângeri din motive procedurale.

²⁷ Alte partide politice au organizat evenimente similare în Chișinău în timpul perioadei raportului.

²⁸ În perioada de raportare, BIDDO MOA a observat evenimente electorale organizate în Anenii Noi, Bălți, Cantemir, Chișinău, Criuleni, Căușeni, Comrat, Florești, Hâncești, Orhei, Sângerei, Strășeni și Soroca.

desfășoară cele mai vizibile campanii electorale. Până la data curentă, mesajele electorale s-au axat pe problemele sociale și economice, precum crearea locurilor de muncă, pensii și combaterea corupției, dar și pe obiective de politică externă.

Șase partide politice și un număr de canale mediatiche au semnat Codul de Conduită propus de către CEC.²⁹ Codul îndeamnă partidele politice și mass-media să respecte reciproc drepturile, libertățile, demnitatea și să se abțină de la obstrucționarea derulării campaniilor electorale și insultarea oponentilor, inclusiv prin răspândirea materialelor false și defăimătoare.³⁰ Unele părți au prezentat plângeri către BIDDO MOA privitoare la declarațiile făcute de oponentii lor electorali care ar fi încălcat prevederile Codului de Conduită.³¹

Deși, în mare parte, campania electorală a fost calmă, partidele politice și candidații au raportat un număr de incidente izolate.³² Interlocutorii BIDDO MOA au indicat presupuse utilizări improprii ale resurselor administrative, ca de exemplu, exercitarea presiunii asupra funcționarilor publici pentru a furniza semnături în sprijinul unor candidați, cazuri de desfășurare a agitației electorale de către autoritățile publice, și angajați ale acestora care au frecventat evenimente electorale în timpul orelor de lucru.³³

IX. FINANȚAREA CAMPANIILOR ELECTORALE

Codul electoral și Legea privind partidelor politice reglementează finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale.³⁴ Amendamente recente operate în legislația privitoare la finanțarea campaniilor electorale au redus plafonul legal al donațiilor, au interzis utilizarea fondurilor cu excepția celor care provin din fondul campaniei electorale și a introdus obligativitatea raportării donațiilor în formă de bunuri și servicii de la voluntari.³⁵

Partidele pot alocă pentru desfășurarea agitației electorale o parte din finanțare publică anuală primită înainte de începerea campaniei electorale. Începând cu 2019, partidele politice au dreptul la ajutor suplimentar de la stat în funcție de numărul femeilor și candidaților tineri care au fost aleși. Candidații independenți nu au dreptul la finanțare de la stat.

Candidații electorali pot să-și finanțeze campaniile electorale din propriile lor fonduri și donații. Finanțarea primită din surse de peste hotare, de stat, publice sau anonime, precum și de la organizații non-profit și de caritate, de la sindicate și din străinătate sunt interzise. O persoană fizică poate dona până la 348.750 MDL (aprox. 17.750 EUR), iar o persoană juridică până la 697.500 MDL (aprox. 35.500 EUR).³⁶ Plafonul cheltuielilor pentru desfășurarea agitației electorale stabilite de CEC este

²⁹ Semnatarii sunt PDM, PSRM, Blocul ACUM, Partidul Șor, PL și Partidul Ecologiștilor, precum și TV8, Jurnal TV, Pro TV, Teleradio Moldova, Canal 2, Canal 3, Publika TV, Prime TV, NTV Moldova, STS Domashni și portalul de știri Unimedia.

³⁰ La cererea a cel puțin ¼ din semnatari, CEC organizează dezbateri publice cu reprezentanți ai semnatarilor și mass-media și condamnă public încălcările comise de semnatari.

³¹ Spre exemplu, PDM a acuzat Blocul ACUM de încălcarea Codului de Conduită pentru limbajul utilizat de vorbitori în cadrul mitingurilor electorale; Maia Sandu a declarat că mass-media aservită intereselor partidului de la guvernare răspândesc știri defăimătoare despre ea și a depus o plângere în instanță judecătorească împotriva Publica TV și Prime TV.

³² Trei persoane au atacat un candidat de pe listele Blocului ACUM la Edineți, la 27 Ianuarie, în fața postului de poliție, iar un autoturism, care aparține fiului unui candidat PDM, a fost incendiat la Bălți pe 29 Ianuarie. Poliția a demarat anchete în ambelor cazuri.

³³ Funcționarii publici pot participa la evenimente electorale doar în afara orelor de serviciu.

³⁴ Legi cu privire la contravențiile administrative, cu privire la Curtea de Conturi și Codul Penal, precum și Regulamentul CEC cu privire la finanțarea campaniilor electorale din 2015 și Regulamentul CEC cu privire la finanțarea grupurilor de inițiativă din 2016 completează cadrul legislativ.

³⁵ Un număr de interlocutori ai BIDDO MOA, inclusiv și reprezentanți ai CEC, au recunoscut faptul că legislația care reglementează finanțarea campaniilor electorale conține lacune și inconsecvențe.

³⁶ 1 EUR este egal cu aprox. 19.64 Lei Moldovenești (MDL).

86.871.855 MDL pentru listele circumscripției naționale și 1.845.000 MDL pentru candidații în circumscripțiile uninominale.³⁷

Candidații sunt obligați să prezinte săptămânal rapoarte financiare începând de la lansarea oficială a campaniei și un raport final pentru întreaga campanie desfășurată, nu mai târziu cu două zile înainte de ziua alegerilor. CEC răspunde de monitorizarea finanțării campaniilor electorale și publică săptămânal pe pagina sa de internet rapoartele financiare primite de la candidați în decursul a 48 ore. CEC poate impune sancțiuni sau să solicite altor autorități competente să facă acest lucru.³⁸

CEC a informat BIDDO MOA că din cauza insuficienței de personal, aceasta poate verifica corectitudinea datelor din aceste rapoarte și poate examina fiecare caz doar ca urmare a parvenirii unor plângeri.³⁹ CEC nu efectuează niciun fel de monitorizare pe teren a finanțării campaniilor electorale.

X. MASS-MEDIA

Peisajul media este divers, dar rămâne vulnerabil în fața forțelor politice și economice care pot limita diversitatea de opinie în mass-media. Canalele TV rămân principalele surse de informare pentru majoritatea cetățenilor. Legea interzice partidelor politice să dețină posturi de televiziune și radio, deși membri de partid pot deține licențe de emisie. Politicieni și oameni de afaceri conectați la politică dețin cele mai influente posturi TV. În pofida plafonului stabilit de două canale TV și două posturi radio per persoană, în practică această prevedere este ocolită prin transferul unor canale media către oameni cu conexiuni directe cu foști proprietari ai acestor posturi. Ca atare, gradul înalt de concentrare a proprietății asupra mijloacelor de informare în masa rămâne o problemă.

Codul electoral și Codul audiovizualului reglementează conduita mijloacelor de informare în masă în timpul campaniilor electorale. Aceste coduri sunt completate de regulamentul CEC privind reflectarea campaniei electorale în mijloacele de informare în masă care obligă sursele mediatice să ofere o acoperire mediatică onestă, echilibrată și imparțială și stabilește un set de reguli pentru reflectarea dezbaterilor publice, publicității electorale și retransmisia materialelor, ce țin de campania electorală, create peste hotarele țării. Toți difuzorii au informat CEC și CCA despre reflectarea campaniilor politice în mass-media cu 5 zile înainte de începutul campaniei electorale. Radiodifuzorii naționali și publici sunt obligați să organizeze dezbateri publice între reprezentanții partidelor politice care candidează pe liste naționale; difuzorii locali trebuie să organizeze dezbateri pentru candidații din circumscripțiile uninominale. Fiecare difuzor va stabili tema dezbaterilor și ordinea apariției candidaților conform regulilor interne. Refuzul de a participa sau absența candidatului va fi făcută cunoscută publicului.

Consiliul Audiovizualului (CCA) este organul abilitat să monitorizeze respectarea legislației în vigoare de către mijloacele de informare în masă și să soluționeze plângerile ce țin de mass-media. Până în prezent, CCA a primit cinci plângeri și a emis două avertismente pentru două canale TV pentru încălcarea prevederilor privind imparțialitatea și diseminarea mesajelor electorale înainte de

³⁷ La 4 Februarie, partidele politice cu cele mai mari fonduri electorale sunt PDM – 11.320.000 MDL, Partidul Șor - 5.288.000 MDL, PSRM - 4.600.000 MDL, Blocul ACUM - 741.043 MDL, PCRM - 700.000 MDL și Partidul Nostru - 384.745 MDL.

³⁸ CEC poate acorda avertismente pentru încălcări ale regulamentelor privind finanțarea agitației electorale. În cazul unor avertismente repetate, CEC poate retrage finanțarea din surse publice pentru o perioadă de la 6 luni până la 1 an. De asemenea, CEC poate solicita de la instanța judecătorească anularea înregistrării candidaților în cursa electorală în cazul în care depistează utilizarea unor surse de finanțare sau mijloace materiale nedeclarate sau pentru depășirea pragului de cheltuieli electorale, utilizarea unor fonduri nedeclarate din afara țării sau pentru implicarea cetățenilor străini în derularea agitației electorale.

³⁹ CEC verifică dacă cerințele formale privind finanțarea campaniilor electorale au fost îndeplinite, compară rapoartele primite cu datele parvenite de la instituțiile bancare, solicită de la Inspectoratul Fiscal de Stat să investigheze originea donațiilor care depășesc suma de 75.000 MDL.

perioada electorală.⁴⁰ La 25 ianuarie a.c., CCA a început să monitorizeze 13 radiodifuzori și urmează să publice șapte rapoarte de monitorizare în timpul perioadei electorale.⁴¹ La 28 ianuarie, Președintele CCA a îndemnat autoritățile să protejeze jurnaliștii aflați în exercitarea atribuțiilor lor de serviciu în timpul campaniei electorale.

Începând cu 25 ianuarie, BIDDO MOA monitorizează cantitativ și calitativ reflectarea campaniei electorale în mass media în baza unui eșantion de canale mass-media. Această activitate presupune monitorizarea conținutului mediatic al șase canale TV pentru șase ore pe zi în orele de maximă audiență și șase publicații cu acoperire națională.⁴²

XI. PARTICIPAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Minoritățile naționale alcătuiesc circa 25 la sută din populația țării, printre care ucrainenii (6.6 la sută), rușii (4.1 la sută), gagauzii (4.1 la sută), bulgarii (1.9 la sută) și romii (0.3 la sută) fiind cei mai mulți la număr. Republica Moldova a înscris drepturile minorităților naționale în Constituție și în diverse alte acte legislative; a ratificat Convenția Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale în 1996.

Cadrul legislativ existent permite participarea minorităților naționale în procesul electoral în condiții egale. Codul electoral nu prevede măsuri speciale care să asiste și să faciliteze reprezentarea minorităților naționale. În timpul constituirii circumscripțiilor electorale au fost create trei circumscripții electorale în care minoritățile naționale formează majoritatea. Până în prezent, problemele minorităților naționale nu au apărut în campania electorală.

XII. PLÂNGERI ȘI CONTESTAȚII

Alegătorii și candidații electorali au dreptul să înainteze plângeri cu referire la acțiunile, inacțiunile și deciziile organelor electorale, a altor candidați electorali și mass-mediei. Contestățiile împotriva deciziilor organelor electorale sunt examinate de către organul electoral ierarhic superior înainte de transmiterea acestora spre atenția instanțelor de judecată. Curtea de Apel Chișinău examinează contestațiile împotriva deciziilor CEC. Plângerile împotriva candidaților electorali trebuie adresate direct în instanța de judecată sau, în cazul candidaților pentru circumscripțiile uninominale, către CECE-uri, iar apoi către instanța de judecată. Unii interlocutori ai BIDDO MOA, însă, au raportat despre posibilitatea confuziei în ceea ce privește competența jurisdicțională, întrucât unele CECE-uri transmit plângerile candidaților direct către instanța de judecată, iar alte CECE-uri le examinează.⁴³

Plângerile trebuie depuse în termen de trei zile de la momentul acțiunii sau inacțiunii, organul abilitat, la rândul său, are la dispoziție trei zile pentru a examina plângerea și a lua o decizie, iar instanțele de judecată au cinci zile la dispoziție. Toate plângerile trebuie soluționate înainte de ziua alegerilor. Curtea Supremă este ultima instanță pentru soluționarea contestațiilor și poate emite opinii consultative privind interpretarea legislației electorale; ședințele sale nu sunt deschise publicului sau observatorilor. Curtea Constituțională examinează contestațiile privind constituționalitatea legilor sau hotărârilor de guvern.⁴⁴

⁴⁰ *Jurnal TV și TVC 21.*

⁴¹ Primul raport urmează să fie publicat la 10 Februarie.

⁴² Posturi TV : postul public de televiziune *Moldova 1*; posturi private de televiziune *Pro TV*, *Jurnal TV*, *Prime TV*, *Publika TV* și *TV8*. Ziare: *Moldova Suverana*, *Komsomolskaya Pravda*, *Timpul*, *Jurnal de Chișinău*, *Moldavskie Vedomosti* și *Argumenti i Facti*.

⁴³ Curtea Supremă de Justiție a încercat să clarifice acest aspect prin publicarea unei Opinii Consultative la 18 Ianuarie.

⁴⁴ Ședințele CC privind constituționalitatea deciziilor nu sunt libere pentru publicul larg sau observatori.

La data de 4 februarie, CEC a recepționat 47 plângeri, dintre care 26 au fost examinate, 7 returnate petiționarului întrucât acestea nu au respectat formalitățile sau plângerile trebuiau prezentate în altă parte, iar alte 14 sunt în curs de soluționare. Majoritatea se referă la înregistrarea candidaților, contestarea deciziilor de înregistrare și refuzul de înregistrare. Alte plângeri s-au referit la presupuse încălcări privind desfășurarea campaniei electorale. CEC examinează plângerile în cadrul ședințelor care sunt difuzate live online și sunt deschise pentru mass-media și observatori.

Curtea de Apel Chișinău a examinat șapte cazuri, patru dintre referitoare la deciziile CEC, iar altele trei la deciziile CCA. Atât PSRM, cât și Blocul ACUM au contestat la Curtea de Apel Chișinău adoptarea de către CEC a propunerii guvernului de a institui secții de votare peste hotarele țării. Reprezentanții guvernului nu au fost prezenți la ședința de judecată pentru a-și apăra punctul lor de vedere. Ambele contestații au fost respinse.⁴⁵ Constituționalitatea deciziei a fost contestată și la Curtea Constituțională, care a declarat contestațiile ca fiind inadmisibile, întrucât ele nu au stabilit o încălcare a dreptului constituțional la vot.⁴⁶ Curtea Constituțională a mai stabilit drept inadmisibilă contestația Avocatului Poporului în privința actelor de identitate pe care alegătorii din afara țării le pot utiliza pentru a vota.⁴⁷

XIII. OBSERVAREA ALEGERILOR

Codul electoral prevede posibilitatea observării procesului electoral de către cetățeni și observatori internaționali, precum și de către reprezentanți ai candidaților. Observatorii acreditați au dreptul să urmărească toate etapele procesului electoral. CEC acreditează observatori pentru secțiile de votare din cadrul Republicii Moldova și pentru cele de peste hotare, iar CECE-urile pentru secțiile de votare din circumscripțiile uninominale. Până în prezent, CEC a acreditat 6 cetățeni și 28 organizații internaționale de observare cu 1.521 și respectiv 261 observatori. Promo-LEX, cel mai mare grup de observatori locali, are observatori pe termen lung distribuiți în teritoriu din data de 17 decembrie și publică bis-ăptămânal rapoarte interimare.

XIV. ACTIVITĂȚILE BIDDO MOA

BIDDO MOA și-a început activitatea la 15 ianuarie. Șeful misiunii a avut întrevederi cu Președintele republicii, Primul Ministrul, Președintele Parlamentului, reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, CEC, candidații electorali, reprezentanți ai partidelor politice, mass-media, societății civile și comunității diplomatice.

Adunarea Parlamentară a OSCE (AP OSCE), Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE) și Parlamentul European și-au exprimat intenția de a trimite observatori în ziua alegerilor. Președintele AP OSCE George Tsereteli va activa în calitate de Coordonator special și șef al misiunii de observare pe termen scurt a OSCE. Procesul de observare a zilei alegerilor va fi rezultatul unui efort comun cu participarea BIDDO și a delegațiilor AP OSCE, APCE și al PE.

*Varianta în limba engleză a acestui raport este singura versiune oficială.
O traducere neoficială a raportului este disponibilă în limba de stat și limba rusă.*

⁴⁵ Curtea de Apel Chișinău a examinat plângerile parvenite în legătură cu respectarea de către Guvern și CEC a prevederilor Codului electoral. Blocul ACUM a depus contestații în această privință la Curtea Supremă de Justiție.

⁴⁶ Curtea Constituțională și-a fundamentat decizia pe practica juridică a Curții Europene pentru Drepturile Omului (CEDO) care permite limitarea drepturilor la vot al alegătorilor care se află peste hotarele țării.

⁴⁷ Curtea Constituțională și-a bazat decizia pe practica juridică a CEDO și a stabilit că prevederile Codului electoral privind obligativitatea prezentării un pașaport valabil pentru un alegător aflat peste hotarele țării ca fiind o ingerință permisibilă care nici nu limitează dreptul la vot, și nici nu este discriminatorie din punct de vedere constituțional.